

Nr 50

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till folkbibliotek, given Stockholms slott den 26 februari 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges de förslag rörande de fortsatta statliga åtgärderna för att främja folkbiblioteksverksamheten, som föranledes av förslaget i prop. 1965: 43 om avlösning av den särskilda statsbidragsgivningen till kommunala folkbibliotek. Ökade statliga insatser föreslås främst i form av stöd till utvecklingsarbete på biblioteksområdet. Sådan verksamhet avses komma att organiseras i samverkan med skolöverstyrelsen i ett antal kommunala enheter i landet. Syftet med denna verksamhet är att för kommunblock eller för större interkommunala enheter, som är sammansatta av ett antal kommuner med varierande biblioteksstandard, uppnå en lämpligt organiserad och utformad biblioteksverksamhet. För detta ändamål samt andra särskilda åtgärder för att främja biblioteksutvecklingen föreslås ett belopp av 2 000 000 kr. Bidragen till centralbiblioteksverksamheten samt till lånecentraler föreslås öka med 433 000 kr. till 1 390 000 kr.

Avlösningen av de särskilda bidragen till kommunala bibliotek avses ske fr. o. m. den 1 januari 1966. För bidragsgivningen intill denna tidpunkt beräknas medelsbehovet under nästa budgetår till 7 500 000 kr. Det sammanlagda medelsbehovet under förslagsanslaget till bidrag till folkbibliotek kommer budgetåret 1965/66 att uppgå till 11 510 000 kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 26 februari 1965.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, fråga om anslag till *bidrag till folkbibliotek* och anför.

I årets statsverksproposition (bil. 10 s. 142) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 8 483 000 kr.

Beredningen av denna fråga är nu avslutad och jag anhåller att få redogöra för den närmare.

1. Inledning

Kungl. Maj:t har tidigare i dag på anmälan av chefen för finansdepartementet beslutat proposition till riksdagen (1965: 43) med förslag angående kommunal skatteutjämning m. m. Förslaget innebär bl. a., att vissa speciella statsbidrag till kommuner, däribland statsbidraget till kommunala folkbibliotek, skall avlösas och de därigenom frigjorda medlen överföras till det allmänt skatteutjämnande systemet. Sammanlagt avlöses på detta sätt speciella bidrag till ett belopp av 112 milj. kr., varav bidraget till folkbibliotek beräknats till ca 7 milj. kr. Totalt sett innebär det nya skatteutjämnningssystemet att kommunerna utöver hittillsvarande bidragsbelopp erhåller ett mycket betydande nettotillskott av statsmedel (ca 400 milj. kr. per år).

Särskilt statsunderstöd till folkbibliotek infördes ursprungligen år 1905. De nu gällande statsbidragsgrunderna har i huvudsak varit oförändrade sedan år 1930. Den vid sistnämnda tidpunkt införda maximeringen av bidraget till högst 10 000 kr. per kommun har till följd av penningvärdesförändringar och 1952 års kommunsammanslagningar medfört, att stödet åt biblioteken kraftigt urholkats. I sin nuvarande form skulle bidraget ytterligare väsentligt förlora i betydelse efter genomförandet av indelningen av landet i storkommuner.

Med hänsyn till bl. a. den angivna utvecklingen har vid olika tillfällen förslag

framlagts om förändring av bidragsgivningen och andra åtgärder för att främja folkbiblioteksverksamheten. Således föreslog skolöverstyrelsen i sina petita för budgetåret 1963/64 en sådan ändring av bidragsgrunderna, att bidraget maximalt skulle kunna uppgå till ca 27 000 kr. för varje kommun. Vidare föreslogs i detta sammanhang, att kommunerna genom lagstiftning skulle åläggas att upprätthålla folkbibliotek. Bl. a. med hänsyn till att det då framlagda förslaget från de hörda remissmyndigheternas sida möttes av en avvisande eller tveksam inställning föranledde detsamma inget förslag till riksdagen om ändring av bidragsgrunderna (prop. 1963: 1 bil. 10 s. 84).

På grundval av överstyrelsens nyssnämnda förslag samt synpunkter på bidragsfrågan som framkom vid en den 29 augusti 1963 anordnad konferens mellan företrädare för ecklesiastikdepartementet, skolöverstyrelsen, kommunförbunden och biblioteksverksamheten, har en *departementspromemoria rörande viss omläggning av stödet åt folkbiblioteksväsendet* utarbetats. Över promemorian, som är daterad den 15 oktober 1963, har yttranden avgivits av statskontoret, riksbibliotekarien, skolöverstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landstingsförbundet, Sveriges allmänna biblioteksförning, Svenska folkbibliotekarieföreningen och Riksföreningen deltidanställda folkbibliotekarier.

Promemorian upptar — förutom förslag rörande förbättring av stödet till kommunala folkbibliotek, vilket bidrag nu föreslås bli avlost genom det nya skatteutjämnningssystemet — olika förslag om förbättringar av stödet till främst centralbiblioteksverksamheten.

Genom den nya situation som uppkommit som en följd av strävandena att utforma statens och kommunernas ekonomiska relationer efter mera generella och ensartade grunder och det därav föranledda, förut berörda förslaget om ett nytt skatteutjämnningssystem har de grundläggande förutsättningarna för att överväga ett förhöjt bidrag till de kommunala folkbiblioteken helt förändrats. Kommunernas behov av statsmedel för olika ändamål kommer att tillgodoses i effektivare och värdebeständiga former i en omfattning som vida överstiger den nuvarande. Då problemet att på lämpligt sätt överföra statsmedel till stöd för kommunernas verksamhet på bl. a. folkbiblioteksområdet således föreslås bli löst från nya utgångspunkter, återstår att närmare överväga vilka åtgärder av annat slag, främst sådana på det centrala och regionala planet, som kan vara ägnade att ytterligare främja utvecklingen mot höjd biblioteksstandard. I det följande kommer därför i huvudsak förslag av denna karaktär att upptas till behandling.

2. Nuvarande förhållanden

Statsbidrag till folkbibliotek utgår enligt kungörelsen den 30 juni 1955 (nr 540) angående statsbidrag till folkbiblioteksväsendet (ändrad senast 1964: 437) i huvudsak enligt följande grunder.

Statsbidrag till *kommunala folkbibliotek* kan för en och samma kommun utgå endast för ett bibliotek eller ett system av bibliotek.

Statsbidraget beräknas på grundval av ett bidragsunderlag, i vilket må ingå bibliotekets utgifter för bokinköp, för bokbindning och för egentlig bibliotekspersonal, allt enligt fastställd utgiftsstat (motsvarande) för det år bidraget avser (bidragsåret).

Till bidragsunderlaget må hänföras endast verkliga utgifter, som bestrides av inkomster belöpande å bidragsåret. Utgift må ej medräknas till högre belopp än som kan anses skäligt med hänsyn till omfattningen av bibliotekets verksamhet. I utgifterna för bokinköp och bokbindning må ingå kostnader för anskaffande och inbindning av tidningar och tidskrifter.

Med egentlig bibliotekspersonal förstås bibliotekarie, assistent, kontorsbiträde eller annan, som fullgör liknande befattning, däremot ej vaktmästar- eller städningsspersoner. I utgifterna för egentlig bibliotekspersonal må ingå kostnader för pensionering av sådan personal.

Statsbidraget utgår dels i form av ett grundbidrag, dels i form av särskilda tilläggsbidrag. Tilläggsbidragen är av två olika slag nämligen tilläggsbidrag I och tilläggsbidrag II. Grundbidraget utgår med 50 % av hela bidragsunderlaget, dock högst med 5 000 kr. Tilläggsbidrag I utgår med 20 % av de i bidragsunderlaget ingående utgifterna för bokinköp och bokbindning under förutsättning att vissa villkor är uppfyllda beträffande för allmänheten tillgängligt lärum. Tilläggsbidrag II utgår med 20 % av de i bidragsunderlaget ingående utgifterna för egentlig bibliotekspersonal. Bidraget medges endast i den mån utgifterna avser personal, som av skolöverstyrelsen befunnits äga erforderlig kompetens.

Som allmänna villkor för de angivna bidragen till kommunala bibliotek finns i kungörelsen bestämmelser angående styrelse för biblioteket, personal, lokaler och öppethållande. Boklånen skall vara avgiftsfria. Vissa allmänna normer anges även för bokurvalet. Böcker får ej avhändas biblioteket på annat sätt än genom utgallring av föråldrade och utslitna böcker.

För *folkbiblioteksverksamhet i samband med studiecirkelarbeta* utgår enligt kungörelsen statsbidrag till riksförbund för studiecirkelverksamhet under förutsättning att förbundet omfattar minst 20 000 medlemmar och att dess utgifter för biblioteksändamål under närmast föregående arbetsår, med avräkning av vad som täckts av statsmedel, uppgått till minst 6 000 kr.

För bidraget gäller i tillämpliga delar samma allmänna villkor som förut berörts för kommunala bibliotek. Dessutom gäller att riksförbundet skall styrka de utgifter, som under närmast föregående arbetsår av andra medel än statsmedel bestritts för de till förbundet anslutna bibliotekens upprättande och underhåll (lokala utgifter). Det för lokala utgifter lämnade tillskottet skall ha utgått kontant och avsett verkliga utgifter. Utgifter för bibliotekspersonal må ej medräknas till högre belopp än som kan anses skäligt med hänsyn till omfattningen av bibliotekets verksamhet. Lokalkostnad, däri inbegripna utgifter för uppvärmning, belysning, städning och renhållning, må medräknas endast om lokalen är uteslutande avsedd för bibliotek eller för biblioteks- och folkbildnings-

ändamål. Riksförbundets biblioteksverksamhet skall stå under inseende och kontroll av en studierektor, som förbundet utsett.

Som grund för det här avsedda statsbidraget skall läggas en beräkning av bidragsbeloppen för varje särskilt till riksförbundet anslutet bibliotek enligt föreskrifter, som innebär att statsbidraget utgår dels i form av ett allmänt grundbidrag, dels i form av särskilda tilläggsbidrag, vilka är av två slag, tilläggsbidrag I och tilläggsbidrag II.

Grundbidraget utgår, såvitt biblioteket är beläget i kommun, där de sammanlagda lokala utgifterna för samtliga bibliotek, anslutna till riksförbund, uppgår till högst 400 kr., med lika stort belopp som de lokala utgifterna för biblioteket. I kommuner med högre utgiftsunderlag beräknas grundbidraget på underlaget enligt en särskild skala som innebär att bidraget med stigande utgiftsunderlag successivt sjunker från 90 till 50 % av detta underlag. Tilläggsbidrag I utgår med högst hälften av det belopp, varmed de lokala utgifterna överskjuter grundbidraget. För bidraget gäller samma villkor som för motsvarande bidrag till kommunbibliotek. Tilläggsbidrag II utgår med högst hälften av det belopp, varmed de lokala utgifterna överskjuta grundbidraget, och må utgöra högst en tredjedel av utgifterna för sådan egentlig bibliotekspersonal som av skolöverstyrelsen befunnits äga erforderlig kompetens.

För kommunala folkbibliotek och studiecirkelbibliotek inom en och samma kommun gäller vissa *gemensamma bestämmelser*, som innebär att det sammanlagda statsbidragsbeloppet för biblioteken i en kommun, inom vars område landsbibliotek ej finnes inrättat, må uppgå till högst 10 000 kr. för år. Det kommunala biblioteket har härvid förmånsrätt upp till ett belopp av 7 000 kr. och studiecirkelbibliotek upp till ett belopp av 3 000 kr. Finns landsbibliotek i kommunen är sistnämnda belopp också maximum för det bidrag som kan utgå till studiecirkelbibliotek i kommunen.

Av bidragen till kommun- och studiecirkelbibliotek skall ett belopp av 2 % innehållas. De sålunda innehållna medlen skall avsättas till en av skolöverstyrelsen förvaltd fond, benämnd Fonden för centrala åtgärder till främjande av folkbiblioteksväsendet.

Till kommunalt bibliotek som godkänts som *centralbibliotek* utgår enligt kungörelsen utöver övriga bidrag ett särskilt centralbiblioteksanslag av högst 40 000 kr. per år. Centralbibliotek finns inrättade i de 20 län som ej har landsbibliotek.

Centralbiblioteket har till uppgift att inom sitt område biträda de lokala biblioteken genom att ombesörja direkt och kostnadsfri utlåning av böcker, som erfordras för studieändamål, genom att utsända vandringsbibliotek och genom att lämna biblioteksteknisk vägledning enligt de närmare föreskrifter som skolöverstyrelsen utfärdar.

Till *vandringsbiblioteksverksamhet m. m.* vid de fyra landsbiblioteken utgår ur förevarande anslag ett bidrag av 13 000 kr. till vardera biblioteket.

Utöver centralbiblioteksbidraget utgår till Malmö stadsbibliotek ett särskilt bidrag med 60 000 kr. för verksamhet som *länecentral*, vilket innebär att biblio-

teket skall tillhandahålla bibliotek och enskilda i södra Sverige sådan speciallitteratur, som centralbiblioteken i allmänhet inte kan ställa till förfogande.

Statsbidrag till *bibliotek vid sjukvårdsanstalt* utgår med ett belopp, motsvarande högst 1 kr. 80 öre för sängplats vid anstalten. Bidraget kan dock ej utgå med högre belopp än det tillskott som biblioteket erhåller av andra medel än statsmedel. Det här avsedda bidraget kan utgå även till kommunalt folkbibliotek, om detta omhänderhar biblioteksverksamheten vid anstalten.

Förutom bidrag för ändamål som berörts i det föregående utgår ur anslaget Bidrag till folkbibliotek bidrag till bl. a. *Svenska sjömansbiblioteket* med högst 115 000 kr. och till *Sigtunastiftelsens bibliotek* med 6 500 kr.

I sin helhet är anslaget för innevarande år disponerat på följande sätt.

1. Folk-, studiecirkel-, sjukhus- och sjömansbibliotek, <i>förslagsvis</i> ..	7 217 900
2. Biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet, <i>förslagsvis</i>	17 000
3. Centralbibliotek m. m.	905 000
4. Vandringsbiblioteksverksamhet m. m. vid landsbiblioteken	52 000
5. Resekostnadsersättning och traktamente vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek	32 600
6. Bokförteckningar	7 500
7. Tidskrifter	5 500
8. Bibliotekskurser	229 000
9. Sigtunastiftelsens bibliotek	6 500
10. Seriekommittén	10 000
	Summa kr. 8 483 000

3. Förslag till omläggning av stödet till folkbiblioteken m. m.

Promemorian

I den inledningsvis nämnda departementspromemorian framhålles, att den nuvarande maximeringen av bidragsgivningen till folk- och studiecirkelbibliotek till 10 000 kr. för varje kommun varit oförändrad sedan 1929. Vid kommun-sammanslagningar gäller samma maximering även för den nya större kommunen, vilket medför ett i förhållande till befolkningsunderlaget minskat statligt stöd. Det framhålles i promemorian som väsentligt, att den begränsning i stimulans-effekten som den angivna maximeringen utgör så långt som möjligt elimineras. I promemorian föreslås en väsentlig höjning av bidragsnivån för biblioteks-verksamheten.

I promemorian framhålles, att utöver statsbidragsfrågan även en rad andra folkbiblioteksfrågor skulle behöva prövas. Dessa anses emellertid bära hänskjju-

tas till en särskild utredning. I promemorian anges i detta sammanhang frågan om obligatorisk skyldighet för kommunerna att anordna folkbibliotek, frågan om statsbidrag till bibliotekslokaler och inredning, om viss samordning mellan folkbiblioteken och skolbiblioteken, om bibliotekspersonalens utbildning, om de statliga bidragen till Svenska sjömansbiblioteket, fångvårdsanstalternas och mentalsjukhusens bibliotek samt slutligen om vissa administrativa förändringar av den statliga tillsynsmyndighetens ställning och om samordning av vissa sidor av hela biblioteksväsendet.

Vad gäller bidragen till kommunala folkbibliotek och sjukhusbibliotek föreslås i promemorian ökning av bidragsgivningen för budgetåret 1964/65 från ca 7 till 19 milj. kr.

I samband med omläggningen av bidragen till kommunbiblioteken föreslås stödet till studiecirkelbiblioteken särskiljas och få formen av klumbbidrag till varje studieförbund vilket skall äga att fördela det erhållna beloppet mellan anslutna bibliotek. Totalbeloppet bör av skolöverstyrelsen fördelas mellan de olika förbunden efter den genomsnittliga procentuella statsbidragsfördelningen mellan förbunden under den senaste 5-årsperioden. Under budgetåret 1962/63 utbetalades i runt tal 306 000 kr. till studiecirkelbiblioteken. Med hänsyn till den fortgående kommunaliseringen av dessa bibliotek har beloppet för 1964/65 beräknats till 280 000 kr.

I promemorian föreslås, att ett bidrag för anskaffande av bokbilar införes. Som motivering för förslaget framhålles, att kommunerna även med det föreslagna förbättrade bidraget till kommunbiblioteken kommer att ställas inför svårbemästrade krav på grund av den fortgående kommunsammanslagningen. I kommuner med stora avstånd och gles bebyggelse anses det nödvändigt att bygga upp en bokbilsverksamhet, för att de avlägset boende i tillfredsställande omfattning skall få del av biblioteksväsendets resurser. För att underlätta denna verksamhet föreslås, att ett årligt belopp av 100 000 kr. ställas till skolöverstyrelsens förfogande för fördelning till kommuner, som avser att anskaffa bokbilar.

I promemorian föreslås även, att ett särskilt bidrag införes till kommunbibliotek för utställningar och allmänkulturell verksamhet.

Bidraget, som är avsett att stimulera kommunbibliotekens strävan att utvidga sin verksamhet genom utställningar, musikverksamhet, författaraftnar, föreläsningar samt anskaffande av filmer och talböcker, föreslås få formen av ett årligt belopp av 100 000 kr., som skulle fördelas av skolöverstyrelsen.

Centralbibliotekens länsverksamhet förutses inte komma att minska i betydelse men avses komma att successivt få ändrad karaktär med

en förskjutning från bokförsörjning till vägledning av mera speciell karaktär och till stöd åt de lokala biblioteken i deras kontakt- och upplysningsarbete. Centralbiblioteken fungerar i stor utsträckning även som centraler för AV-verksamheten. I promemorian föreslås, att bidraget höjes och får en fast och en rörlig del. Det fasta bidraget föreslås utgå med 60 000 kr. per bibliotek. Det rörliga bidraget bör utgå med 150 kr. per tusen invånare, varvid dock centralbiblioteksstäderna samt övriga kommuner med mer än 10 000 invånare skall frånräknas. Dessutom bör skolöverstyrelsen liksom f. n. förfoga över ett belopp av 60 000 kr. för stöd åt centralbibliotek med särskilt betungande uppgifter. Förslaget beräknas medföra en höjning av medelsbehovet till ca 1 685 000 kr.

Bidraget till landsbibliotekens länsverksamhet föreslås i princip överensstämma med motsvarande bidrag till centralbibliotekens länsverksamhet. Med hänsyn till att staten i annan ordning svarar för vissa lönekostnader vid landsbiblioteken, anses dock bidragets fasta del böra begränsas till 40 000 kr. Det sammanlagda medelsbehovet beräknas till 240 000 kr.

För lånecentralen vid Malmö stadsbibliotek föreslås en höjning av bidraget till 80 000 kr. med hänsyn till de faktiska kostnaderna för verksamheten. Motsvarande bidrag föreslås utgå även till Umeå stadsbibliotek för organisation av lånecentralverksamhet för Norrland.

För Sigtunastiftelsens bibliotek föreslås i promemorian en höjning av bidraget från 6 500 till 10 000 kr. under förutsättning av att motsvarande bidrag utgår av kommunala medel. Bidraget till Biblioteksbladet föreslås höjt från 5 500 kr. till 20 000 kr.

Yttranden över promemorian

I det följande återges vissa yttranden över promemorians förslag i de delar dessa har aktualitet för den fortsatta behandlingen av folkbiblioteksfrågorna.

I sitt yttrande över promemorian redovisar *skolöverstyrelsen* bl. a. vissa allmänna synpunkter och framhåller därvid, att de väl utrustade biblioteken under senare år kunnat ta upp en rad nya verksamhetsgrenar i kulturförmedlingens tjänst vid sidan av den direkta bokförsörjningen, ofta i nära samarbete med andra kulturinstitutioner. Särskilt på det audivisuala området har dessa bibliotek kommit att spela en betydelsefull roll, en roll för vilken biblioteken äger särskilda förutsättningar genom tillgång på lokaler och personal och genom att likartade metoder kan användas för förvaring och utlåning av böcker och audivisuell material. Överstyrelsen anser det angeläget, att den breddning av folkbibliotekens uppgifter, varom detta vittnar, möjliggöres i ökad omfattning.

Förslaget beträffande bidragsgivningen för studiecirkelbibliotek tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*. Inte heller övriga remissmyndigheter har haft några erinringar mot förslaget.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till det framlagda förslaget om bidrag till bokbilar. Inom den angivna ramen anser överstyrelsen att bidrag bör utgå med högst 50 % av investeringskostnaderna. Det första årets erfarenheter bör få utvisa, i vilken utsträckning ytterligare medelsanvisning kan erfordras.

Det föreslagna särskilda bidraget till utställningar och allmänkulturell verksamhet anser *skolöverstyrelsen* värdefullt som ett stöd i strävandena att skapa ett lokalt förankrat kulturliv. Även när det gäller detta bidrag, anser överstyrelsen att vunna erfarenheter bör få utvisa, i vilken utsträckning och i vilka former ytterligare medelsanvisning kan vara påkallad.

Den föreslagna bidragskonstruktionen beträffande centralbibliotekens länssverksamhet tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*.

Statskontoret ifrågasätter lämpligheten av ett rörligt bidrag till centralbiblioteken, då även en obetydlig befolkningsökning i en kommun i närheten av invånarantalet 10 000 skulle kunna medföra bortfall av ett rätt betydande bidragsbelopp för vederbörande centralbibliotek.

Skolöverstyrelsen har inga erinringar beträffande den föreslagna bidragsgivningen till landsbibliotekens länssverksamhet.

Riksbibliotekarien anser det uppenbart, att den omständigheten att staten i annan form finansierar viss del av landsbibliotekens kostnader för personal samt bokinköp och bokbindning inte motiverar en särbestämmelse, som skulle utesluta dessa bibliotek från möjligheten att erhålla statsbidrag för sin folkbibliotekssverksamhet enligt i princip samma beräkningsgrunder, som förutsatts gälla för de helkommunala biblioteken.

Förslaget om lånecentralverksamheten tillstyrkes av *skolöverstyrelsen* som dessutom framhåller att förslag snarast möjligt bör läggas fram om en lånecentral i Stockholm.

Riksbibliotekarien ställer sig däremot tveksam till en utbyggnad av lånecentralverksamheten och anser att frågan bör undersökas ytterligare.

Sveriges allmänna biblioteksörening framhåller att det är angeläget att frågan om en lånecentral för mellersta Sverige icke ställes på framtiden. Öreningen anser det önskvärt att bidraget till lånecentralerna ej blir konstant utan successivt justeras med hänsyn till de faktiska kostnaderna.

Svenska folkbibliotekariöföreningen framhåller att lånecentralen i Malmö har visat sig vara en ovärderlig tillgång för biblioteken i södra Sverige. Öreningen anser det därför angeläget att lånecentralssverksamheten snarast utbygges för landet i dess helhet.

Sigtunastiftelsens styrelse framhåller att den föreslagna ökningen av bidraget till *Sigtunastiftelsens bibliotek* från 6 500 till 10 000 kr. är otillfredsställande och anser att bidraget borde uppgå till 45 000 kr.

Anslagsfrågor för budgetåret 1965/66

Skolöverstyrelsen har i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1965/66 utgått ifrån de förslag som framlagts i den förut berörda departementspromemorian. Överstyrelsen har därvid räknat att den förbättrade bidragsgivningen för kommunbibliotekens del skulle genomföras i två etapper.

Förutom förändringar som sammanhänger med i departementspromemorian framförda förslag har skolöverstyrelsen i detta sammanhang föreslagit, att den del av medlen för bibliotekskurser som avser utbildning av skolbibliotekarier överföres till anslaget Lärares fortbildning. Å andra sidan föreslås att det särskilda bidraget till Tornedalens bibliotek under det för innevarande budgetår uppförda anslaget Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. överföres till förevarande anslag. Skolöverstyrelsens anslagsberäkning framgår av följande sammanställning.

	Förslag för 1965/66	Förändring i för- hållande till 1964/65
1. Folk-, studiecirkel-, sjukhus- och sjömansbibliotek	16 074 900	+ 8 857 000
2. Biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet	17 000	of
3. Centralbibliotek m. m.	1 845 000	+ 940 000
4. Vandringsbiblioteksverksamhet m. m. vid landsbiblioteken	240 000	+ 188 000
5. Resekostnadsersättning och traktamente vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek	32 600	of
6. Bokförteckningar	7 500	of
7. Tidskrifter	20 000	+ 14 500
8. Bibliotekskurser	139 000	— 90 000
9. Tornedalens bibliotek	78 000	+ 78 000
10. Sigtunastiftelsens bibliotek	10 000	+ 3 500
11. Seriekommittén	10 000	of
Summa kr.	18 474 000	+ 9 991 000

Av skolöverstyrelsens framställning inhämtas i övrigt bl. a. följande.

1. Bidragen till de kommunala biblioteken och sjukhusbiblioteken beräknas till 15 500 000 för genomförande av första etappen av de i departementspromemorian föreslagna förbättringarna. Av beloppet är 500 000 kr. att hänföra till

automatiska kostnadsökningar. För studiecirkelbiblioteken beräknas ett bidrag av 260 000 kr., för anskaffande av bokbilar ett belopp av 100 000 kr. och för utställningar och allmänkulturell verksamhet likaledes ett belopp av 100 000 kr. Härtill kommer ett oförändrat bidrag till Svenska sjömansbiblioteket av 115 000 kr. De sammanlagda kostnaderna för avgivna ändamål kan således beräknas till $(15\,500\,000 + 260\,000 + 100\,000 + 100\,000 + 115\,000 =)$ 16 075 000 kr., vilket innebär en kostnadsökning med 8 857 000 kr.

3. Till varje centralbibliotek skall enligt promemorian utgå ett fast bidrag av 60 000 kr. och ett rörligt bidrag av 150 kr. per 1 000 invånare i kommuner inom verksamhetsområdet med mindre än 10 000 invånare. Den totala kostnaden beräknas till 1 625 000 kr. Härutöver föreslås liksom nu skola utgå ett belopp av 60 000 kr. för tilläggsbidrag. Vidare föreslås, att bidraget till lånecentralen i Malmö skall höjas från 60 000 till 80 000 kr. och att till en ny lånecentral i Umeå skall utgå ett bidrag av likaledes 80 000 kr. Den totala kostnaden för centralbibliotek och lånecentraler blir då $(1\,625\,000 + 60\,000 + 80\,000 + 80\,000 =)$ 1 845 000 kr. Då posten nu är uppförd med 905 000 kr., blir kostnadsökningen 940 000 kr.

4. Till varje landsbibliotek skall enligt promemorian utgå ett fast bidrag av 40 000 kr. och ett rörligt bidrag enligt samma grunder, som är föreslagna för centralbiblioteken. Den totala kostnaden beräknas till 240 000 kr. Då posten nu är uppförd med 52 000 kr., blir kostnadsökningen $(240\,000 - 52\,000 =)$ 188 000 kr.

7. Nu utgående bidrag till tidskriften Biblioteksbladet föreslås i promemorian skola höjas med 14 500 kr. till 20 000 kr.

8. Till bibliotekskurser utgår för budgetåret 1964/65 ett belopp av 229 000 kr. Ur posten bestrides kostnaderna dels för Biblioteksskolan, dels för av överstyrelsen anordnade kortare kurser för folk- och skolbibliotekarier. Överstyrelsen föreslår en omläggning av utbildningskurserna för skolbibliotekarier och att kostnaderna skall bestridas av medel från anslaget till Lärares fortbildning m. m. Med medel ur förevarande anslagspost har överstyrelsen årligen anordnat tre kurser för skolbibliotekarier samt därutöver anvisat ett mindre belopp för av vederbörande centralbibliotek och länskolnämnder anordnade kurser rörande skolbiblioteket och dess utnyttjande i undervisningen. Kostnaden för denna kursverksamhet kan beräknas till i runt tal 90 000 kr. Under förutsättning att utbildningskostnaderna för skolbibliotekarier fortsättningsvis bestrides av andra medel, kan alltså anslagsposten minskas med 90 000 kr. och beräknas till 139 000 kr.

9. För närvarande utgår under anslaget till Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränssorter m. m. (VIII D 19) bl. a. bidrag till Tornedalens bibliotek. Överstyrelsen föreslår, att medel härför anvisas under förevarande anslag, med vilket bidragsändamålet har ett naturligt sammanhang. Medelsbehovet beräknas till 78 000 kr. vilket innebär en ökning med 3 000 kr.

10. I enlighet med vad som föreslås i promemorian bör bidraget till Sigtuna-stiftelsens bibliotek höjas med 3 500 kr.

4. Departementschefen

Som inledningsvis framhållits sammanhänger det av chefen för finansdepartementet tidigare denna dag anmälda förslaget att avlösa vissa former av statsbidragsgivning till kommunerna för speciella ändamål, däribland folkbiblioteksverksamheten, med en strävan att ge det statliga stödet åt kommunerna som helhet en effektivare form. Stödet avses utgå i rationella och enhetliga former och i sådan omfattning att utdebiteringen i flertalet kommuner kan nedbringas. Det framlagda förslaget gör det möjligt för kommunerna att även vid svagt skatteunderlag tillgodose de ökade samhällskrav som ställs på kommunerna utan att detta behöver leda till en höjning av utdebiteringen.

Denna omläggning av det statliga stödet liksom de schabloniseringar av bidragsgivningen som genomförts eller beslutats på skolområdet bygger på den erfarenheten att kommunerna numera har intresse och förmåga att fullgöra sina uppgifter utan bidragsanknutna detaljbestämmelser för olika verksamhetsgrenar. En fortsatt övergång till större kommunala enheter kan väntas ytterligare väsentligt främja kommunernas möjligheter i detta hänseende.

Denna utveckling är av betydelse inte minst på folkbiblioteksområdet. Det nuvarande bidragssystemet med mycket detaljerade villkor rörande verksamhetens utformning tillkom i sina huvuddrag redan år 1930. I de i allmänhet små och i fråga om administrativa och ekonomiska resurser svagt utvecklade kommunerna var statsbidrag av den art som utgick till folkbibliotek av väsentlig betydelse för utvecklingen av den kommunala verksamheten. Genom statsbidraget gavs ett verksamt ekonomiskt stöd och genom de till bidraget knutna villkoren angavs riktlinjer för verksamhetens utformning och standard.

De till 1930-talets förhållande anpassade grunderna för folkbiblioteksbidraget har genom förändringarna såväl på det kommunala området som beträffande biblioteksverksamheten efter hand förlorat en stor del av sin betydelse för kommunernas åtgärder på området. Ekonomiskt har bidraget urholkats. Sådana till bidraget knutna normerande bestämmelser som medverkat till att inarbete principerna om t. ex. avgiftsfria lån och interkommunal lånerätt torde inte längre vara erforderliga. De torde vid folkbiblioteksväsendets nuvarande utvecklingsnivå ingå i den allmänt vedertagna målsättningen för verksamhetens utformning. Denna bedömning har bekräftats vid överläggningar med Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet.

Folkbibliotekens standard är emellertid inte enhetlig. De skillnader som finns beträffande bibliotekens utveckling torde företrädesvis sammanhånga med vilka resurser kommunerna allmänt sett förfogar över. Genom det föreslagna skatteutjämnningssystemet förbättras de i ekonomiskt hänseende svaga kommunernas ställning och kommunernas ekonomiska situation blir mera enhetlig. Systemet kommer dessutom att, i och med att det allmänt skatteutjämnande bidraget uppräknas med ett belopp som med 65 milj. kr. överstiger de speciella bidrag

som utgår inom skolväsendets område och till folkbiblioteksväsendet, ytterligare förstärka särskilt de skattesvaga kommunernas resurser. Det bör vidare påpekas, att de i systemet insatta medlen genom dettas utformning vinner värdebeständighet och standardföljsamhet.

De frivilliga kommunala verksamhetsgrenar som av ekonomiska skäl kanske hållits tillbaka i de skattesvaga kommunerna torde med det föreslagna skatteutjämningsystemet kunna komma att uppmärksammas i ökad utsträckning. Med all sannolikhet kommer detta att medföra standardhöjningar för dessa verksamhetsområden i de skattesvaga kommunerna, vilket torde komma även folkbiblioteksverksamheten till godo. Finns ekonomiska resurser, finns också anledning att förvänta att kraven på utgifter för att tillgodose bibliotekens behov kommer att kunna hävda sig i konkurrensen med andra kommunala utgiftskrav. Ett välskött folkbibliotek är av grundläggande betydelse för skola och folkbildning liksom ett väsentligt inslag i de samhällsfunktioner i övrigt som gör en ort attraktiv ur lokaliseringssynpunkt. Mot bakgrund av dessa förhållanden anser jag, att en anpassning till de nya riktlinjerna för de ekonomiska relationerna mellan stat och kommun för folkbibliotekens del inte kommer att innebära några risker för deras fortsatta utveckling. En förbättrad kommunal ekonomi bör kunna öka intresset för biblioteksfrågorna. Tillsammans med de ökade statliga insatser på det regionala och centrala planet och för visst utvecklingsarbete, som jag återkommer till i det följande, anser jag att gynnsamma förutsättningar kommer att finnas för att kommunerna skall kunna tillgodose kraven på en hög standard inom detta viktiga kulturområde.

Det hittillsvarande stödet har i första hand varit avsett att främja bibliotekens grundläggande uppgift att tillhandahålla litteratur åt dem som söker upp bibliotekslokalen. Bidraget har varit knutet till bokkostnaderna och till viss personal och utgått med högst 10 000 kr. för en och samma kommun. Denna bidragsgivning har dock inte kunnat stimulera landets samtliga kommuner att vidtaga önskvärda åtgärder på biblioteksområdet. Ett 50-tal huvudsakligen mindre kommuner saknar kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek. I 180 andra kommuner finns visserligen sådant bibliotek men bibliotekarien har ej den minimiutbildning som skolöverstyrelsen anser önskvärd.

De nuvarande totala kostnaderna för folkbiblioteken uppgår till ca 70 milj. kr., varav staten svarar för ca 8 milj. kr. I de kommuner, som uppnått den högsta biblioteksstandarden motsvarar biblioteksutgifterna ett belopp av 20 à 25 kr. per invånare. Genomsnittligt för hela landet är utgifterna för biblioteksändamål endast ca 9 kr. per invånare. För att uppnå en biblioteksstandard som motsvaras av den förstnämnda högre utgiftsnivån skulle de sammanlagda utgifterna för biblioteksändamål behöva höjas till ca 190 milj. kr.

De angivna siffrorna visar att det nuvarande statliga bidraget ekonomiskt sett är av förhållandevis ringa betydelse. För att öka den statliga bidragsgivningens betydelse har i den inledningsvis behandlade promemorian föreslagits, att statsbidraget skulle höjas till ett sammanlagt belopp av drygt 20 milj. kr. Även efter

en sådan höjning skulle emellertid den dominerande delen av kostnaderna komma att belasta kommunerna, och biblioteksutvecklingen skulle alltjämt främst vara beroende av kommunernas åtgärder. Några garantier för en fullt enhetlig standard skulle inte kunna uppnås. Endast insatser som i praktiken skulle innebära ett förstatligande av folkbiblioteken skulle kunna ge möjligheter till en fullt enhetlig utveckling. Så långtgående åtgärder har emellertid ingen ifrågasatt. Huvudansvaret för bibliotekens utveckling kan i vårt land inte gärna läggas på andra organ än de kommunala. Om det nya skatteutjämningsystemet införes, kommer ökade kostnader t. ex. för folkbiblioteksverksamhet att medföra ett ökat statligt stöd till kommuner, vilkas utdebitering överstiger medelutdebiteringen i riket. Möjligheterna för ökat stöd av detta slag blir störst i de mindre och skattesvaga kommunerna, vilka i allmänhet också har de sämst utvecklade biblioteken. Det stöd kommuner med bristfälliga biblioteksresurser efter införande av det nya skatteutjämningsystemet behöver, torde därför inte främst vara av omedelbar ekonomisk natur. Viktigare torde det vara att ett statligt stöd finns i form av rådgivning och bistånd för utvecklingsarbete. Genom information både på riksplanet och länsplanet och genom ökade kontakter och ökad samverkan biblioteken emellan kan den enskilda kommunens biblioteksledning stimuleras att utveckla verksamheten. En lämplig utveckling bör vidare kunna inlemma de mindre orternas biblioteksverksamhet i ett sådant sammanhang med regionens och landets hela biblioteksverksamhet, att en efter de lokala förhållandena anpassad rationell arbetsfördelning uppnås.

Målsättningen för den fortsatta utvecklingen kan inte begränsas till åtgärder för att de eftersatta biblioteken skall uppnå en godtagbar standard och till att nya bibliotek inrättas på orter, där sådana saknas. Biblioteksväsendet behöver ständigt förnyas och anpassas till de ändrade krav som uppkommer till följd av samhällsutvecklingen. Åtskilliga bibliotek har sedan länge tagit sig an uppgifter, som sträcker sig långt utöver biblioteksverksamhet i begränsad mening. Sälunda har vissa bibliotek intensifierat samarbetet med skolan och folkbildningsorganisationerna och aktivt utvecklat sina servicefunktioner i övrigt. Några bibliotek fungerar även som informationscentraler, till vilka allmänheten kan vända sig med olika frågor. Ett livligt utbyte förekommer ofta med såväl andra folkbibliotek som med vetenskapliga bibliotek. Särskilda åtgärder har i vissa fall vidtagits för att underlätta och stimulera läsintresset hos speciella befolkningsskategorier, såsom barn, tonåringar, gamla, sjuka och andra handikappade. Verksamheten begränsas inte heller längre till att avse enbart böcker. Tidningar, tidskrifter, kartor och bildmaterial utnyttjas även i verksamheten. På åtskilliga håll har vidare biblioteken med sin verksamhet införlivat anskaffning, förmedling och utlåning av audiovisuella hjälpmedel: filmer, bildband, ljudband, grammofonskivor m. m. Ett annat led i utvecklingen är de initiativ som tagits för en allmänkulturell verksamhet i form av författaraftnar, utställningar och musikverksamhet. Med tillgång på lämpliga lokaler och god utrustning samt initiativrik och välutbildad personal har vissa bibliotek på detta sätt utvecklats till kulturcentra av stor betydelse.

De nyss berörda utvecklingstendenserna är främst knutna till de större folkbiblioteken. Det är med hänsyn till önskvärdheten att sprida möjligheterna till kulturupplevelser av vikt, att de berörda tendenserna utvecklas till att prägla biblioteksverksamheten i dess helhet i vårt land.

Samtidigt som sådana förändringar i verksamhetsformerna pågår står folkbiblioteken inför en organisatorisk omvandling av betydande räckvidd. I början av 1950-talet skedde en koncentration av verksamheten i samband med kommunsammanslagningen. En än mer genomgripande förändring uppkommer genom den pågående kommunreformen, vars mål är att skapa större kommuner med effektivare förvaltning. Reformen kommer att medföra en minskning av det antal kommunala organ som skall leda biblioteksverksamheten. Väsentligt är givetvis att denna förändring också återverkar på biblioteksorganisationen, så att denna efter kommunsammanslagningarna inte förblir splittrad på ett antal relativt oberoende enheter. I stället bör man söka uppnå en enhetligt uppbyggd biblioteksorganisation med en lämpligt avvägd central enhet och därtill anslutna filialer. Med hänsyn till de geografiska och befolkningsmässiga förhållandena torde därjämte mer rörliga former av biblioteksverksamhet genom bokbilar o. dyl. i stor utsträckning bli erforderliga. Ett naturligt led i den organisatoriska förändringen synes vidare vara att det kommunala biblioteket som »enhetsbibliotek» svarar för biblioteksverksamhet och bokförsörjning även vid sjukvårdsinrättningar, ålderdomshem och pensionärshem, fängvårdsanstalter, truppförband etc., i förekommande fall genom avtal med huvudmannen för respektive institution. Kommunbiblioteket bör vidare i lämpliga former ge litteraturservice åt folkbildningsarbetet. Därvid kan det exempelvis visa sig ändamålsenligt att upprätta referensbestånd i förenings- och studielokaler. Slutligen bör i ökad omfattning samverkan och samordning äga rum mellan folkbibliotek och skolbibliotek.

Den lämnade översikten ger vid handen, att behoven av åtgärder för de kommunala bibliotekens del kan hänföras till tre huvudområden, nämligen förbättringar upp till en viss minimistandard, breddning och intensifiering av bibliotekens kulturförmedlande roll samt slutligen en organisatorisk omdaning i de nya kommunblocken. Självfallet är de organisatoriska åtgärderna av stor betydelse även för standard och verksamhetsformer och måste i flertalet fall bli utgångspunkt för utvecklingen. Efter ett genomförande av skatteutjämningsreformen finns det anledning att från statligt håll stödja kommunbibliotekens utveckling från andra utgångspunkter än tidigare. Dessa nya åtgärder bör främst inriktas på rådgivning, service och utvecklingsarbete.

Därvidlag utgör kommunreformen en ny och väsentlig utgångspunkt för reformarbete. Ett snabbt genomförande av en biblioteksupprustning från kommunernas sida medför betydande tekniska och organisatoriska problem. En lämplig form för statliga stödåtgärder torde härvid vara att ge ledning för hur biblioteksverksamheten lämpligen bör utformas i kommunblock eller större enheter, som är sammansatta av ett antal kommuner med bibliotek av varierande standard.

Staten bör i olika former kunna stödja initiativ till sådant utvecklingsarbete på biblioteksområdet. Därigenom skulle den fortsatta kommunala utbyggnaden av biblioteksväsendet ges ett verksamt stöd i ett start- och omvälvningsskede för att riktas mot rationella arbetsformer, samordning med andra bibliotek, särskilt skolbibliotek, samt vidgade kulturella arbetsuppgifter.

Utvecklingsarbete av angiven art bör redan nästa budgetår kunna organiseras i ett antal områden i landet. Urvalet av lämpliga kommunala enheter bör ske på grundval av kommunala initiativ och framställningar och om möjligt innefatta olika områden med varierande biblioteksstandard. Sådana framställningar bör bygga på en i samråd med skolöverstyrelsens biblioteksexpertis uppgjord utvecklingsplan.

Till stöd för biblioteksverksamheten i områden, i vilka utvecklingsarbete kommer att organiseras i dessa former, bör statliga bidrag av engångsnatur kunna utgå.

Vid sidan om detta särskilda utvecklingsstöd bör i andra områden tillfälliga punktstöd för särskilda lokala initiativ kunna utgå, t. ex. till anskaffande av bokbil, till speciell utrustning för musikåtergivning, till försök med olika former av allmänskulturell verksamhet m. m. Sådana bidrag kan för en mindre kommun innebära en väsentlig stimulans för biblioteksarbetet.

Väsentligt är att de erfarenheter som göres inom försöksområdena kommer andra kommuner till godo genom lämpligt upplagd information. För detta ändamål liksom för annat informationsmaterial med syfte att underlätta kommunernas verksamhet på biblioteksområdet erfordras särskilda insatser från skolöverstyrelsens sida.

Planerna för den i det föregående redovisade försöks- och utvecklingsverksamheten måste för att ge avsett resultat ingående genomarbetas. Såväl detta arbete som behovet av fortlöpande rådgivning och tillsyn samt uppföljning av försöksresultaten torde medföra behov av en viss förstärkning av skolöverstyrelsens resurser.

Som framgått av den tidigare redogörelsen för gällande bestämmelser avsåttes två procent av de bidrag som beviljats folkbiblioteken till en särskild, av skolöverstyrelsen förvaltdad fond för centrala åtgärder till främjande av folkbiblioteksväsendet. Budgetåret 1963/64 uppgick avsättningen för denna fond till drygt 130 000 kr. De medel som på detta sätt blivit tillgängliga har använts för bidrag till Bibliotekstjänst i Lund, till folkbibliotekens korrespondensinstitut, till försöksverksamhet, publikationer m. m. De ändamål som tillgodosetts på detta sätt bör även i fortsättningen kunna stödjas. Detta bör emellertid inte ske genom att medel avsättes till den särskilda fonden, när den särskilda bidragsgivningen upphör. I stället bör de ändamål, för vilka bidrag utgått ur fonden, i fortsättningen tillgodoses av de medel för olika åtgärder, som bör ställas till biblioteksverksamhetens förfogande för utvecklingsåtgärder m. m. Förutom bidrag som tidigare utgått ur den särskilda fonden, bör skolöverstyrelsen kunna besluta om bidrag för de ändamål till vilka medel hittills anvisats under sär-

skilda anslagsposter för resekostnadsersättningar och traktamente vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek, för bokförteckningar samt för bidrag till tidskrifter och till Seriekommittén.

Jag förordar att ett belopp av 2 000 000 kr. ställes till skolöverstyrelsens förfogande för verksamhet av det slag som i det föregående har redovisats. Det bör uppdragas åt överstyrelsen att efter samråd med berörda organisationer till Kungl. Maj:t inkomma med förslag med närmare föreskrifter om medlens fördelning samt utvecklingsverksamhetens uppläggning och organisation. Skolöverstyrelsen bör också vid utarbetandet av sina anslagsframställningar för nästföljande budgetår beakta de organisatoriska förändringar beträffande överstyrelsens bibliotekssektion som de i detta sammanhang aktualiserade ändrade uppgifterna kan föranleda.

Centralbiblioteken har sedan länge haft en viktig uppgift som stöd åt den kommunala biblioteksverksamheten. Som centralbibliotek fungerar i 20 av landets län ett av de större kommunala biblioteken. I fyra län finns s. k. stifts- och landsbibliotek, vilka bl. a. fungerar som centralbibliotek. För dessa bibliotek gäller av Kungl. Maj:t utfärdade instruktioner, och en del av kostnaderna för bibliotekens reguljära uppgifter bestrides av medel från särskilda riksstatsanslag. För båda slagen av bibliotek utgår som förut redovisats ur förevarande anslag särskilda bidrag för centralbiblioteksverksamheten.

Centralbibliotekens uppgift är att inom de för biblioteken bestämda områdena biträda de lokala biblioteken genom att ombesörja direkt och kostnadsfri utlåning av böcker för studieändamål, genom att utsända vandringsbibliotek och genom att lämna biblioteken inom området råd beträffande bokinköp, böckernas klassificering och katalogisering, planering av bibliotekslokaler m. m. Efter hand har denna verksamhet vidgats och intensifierats, bl. a. genom bokbilar och bokbåtar. Därjämte har utlåning och förmedling av speciell litteratur blivit av allt större betydelse.

Centralbibliotekens betydelse för folkbibliotekens fortsatta utveckling har betonats i olika sammanhang, och i den förut redovisade departementspromemorian har en avsevärd förstärkning av det statliga stödet förordats. Remissmyndigheterna har i huvudsak anslutit sig till detta förslag.

Avlösningen av bidragsgivningen innebär, att centralbibliotekens ställning i förhållande till de lokala biblioteken i viss mån förändras. I fortsättningen kommer nämligen grunden för de inspekterande uppgifterna att bortfalla, eftersom det särskilda bidraget och de därtill knutna villkoren upphör. Emellertid bör centralbiblioteken nu bli bättre utrustade att fungera som basbibliotek och ge service åt kommunernas biblioteksverksamhet, samtidigt som deras viktiga rådgivande uppgifter fortsätter. Genom utvecklade former för detta och med ökat stöd för olika åtgärder från skolöverstyrelsens sida bör centralbibliotekens möjligheter att verka för en höjd biblioteksstandard och ett rationellt biblioteksväsen samt för ökat läsintrasse avsevärt förbättras.

Väsentligt är dessutom, att en fortsatt utbyggnad kommer till stånd i fråga om centralbibliotekens utlåning och låneförmedlande verksamhet. För att uppnå ökad effekt i detta avseende är det inte tillräckligt att centralbiblioteket inom länet tillhandahåller bibliotek och enskilda litteratur ur det egna bokförrådet. Därutöver bör dessa bibliotek i ökad utsträckning medverka vid den interurbana låneverksamheten utom länet. Önskvärt vore att varje centralbibliotek i denna verksamhet specialiserade sig på litteratur av en bestämd kategori, vilket skulle medföra att landets centralbibliotek som helhet i rationella former bättre skulle kunna täcka folkbibliotekens behov av mera sällsynt litteratur. En sålunda utökad verksamhet från centralbibliotekens sida bör på lämpligt sätt samordnas med de centrala åtgärder av servicekaraktär, som jag i det föregående förordat.

Vid sidan om den berörda landsomfattande låneverksamheten, som det med nödvändighet erfordras ganska lång tid att utveckla, föreligger behov att sammanknyta låneverksamheten inom vissa delar av landet för att uppnå förbättrad låneservice. I olika sammanhang har diskuterats att indela landet i tre regioner med vardera en lånecentral för utlåning till bibliotek och enskilda av sådan speciallitteratur, som central- och landsbiblioteken i allmänhet inte kan ställa till förfogande. Sedan några år finns en sådan lånecentral för södra Sverige inrättad vid Malmö stadsbibliotek. Med hänsyn till de gynnsamma erfarenheterna av denna verksamhet har i den förut berörda departementspromemorian föreslagits, att en lånecentral skulle inrättas för Norrland vid Umeå stadsbibliotek. Jag ansluter mig till detta förslag.

De här redovisade ökade kraven på regionala insatser bör föranleda en avsevärd förstärkning av den härför avsedda bidragsgivningen. Jag förordar således, att det till vardera av de 20 centralbiblioteken utgående bidragen höjes från högst 40 000 till högst 70 000 kr. per år. De medel som står till skolöverstyrelsens förfogande för tilläggsbidrag till centralbibliotek, för vilka verksamheten på grund av geografiska förhållanden eller liknande orsaker medför särskilt betungande kostnader, bör samtidigt höjas från 60 000 till 100 000 kr.

Det belopp som ur förevarande anslag utgår till varje stifts- och landsbibliotek för centralbiblioteksverksamhet bör höjas från 13 000 kr. till 40 000 kr. per år. Det lägre beloppet för dessa bibliotek är motiverat av att biblioteken över andra riksstatsanslag erhåller medel till avlöningar, omkostnader och bokinköp.

För lånecentralverksamheten i Malmö bör bidraget på grund av olika kostnadsstegringar höjas från 60 000 till 80 000 kr. Samma belopp bör beräknas för den av mig i det föregående förordade lånecentralverksamheten vid Umeå stadsbibliotek. De här avsedda ökningarna av bidragsgivningen till centralbiblioteks- och lånecentralverksamheten bör för helt budgetår beräknas till sammanlagt (655 000 + 108 000 + 100 000 =) 863 000 kr. Eftersom införandet av det nya skatteutjämningsystemet och därmed avlösningen av bidragsgivningen till folkbiblioteken skall ske fr. o. m. den 1 januari 1966, bör emellertid det ökade stödet åt centralbiblioteken beräknas från samma tidpunkt. För nästa budgetår kom-

mer ökningen av medelsbehovet för den här avsedda verksamheten således att begränsas till halva det för helt budgetår beräknade beloppet. Sammanlagt kan den för ändamålet avsedda anslagsposten härigenom beräknas uppgå till (957 000 + 433 000 =) 1 390 000 kr.

Då som nämnts avlösningen av bidraget till den kommunala folkbiblioteksverksamheten sker fr. o. m. den 1 januari 1966, innebär detta att de speciella bidragen kommer att utgå för halva nästa budgetår. Enligt gällande grunder beräknas bidraget för varje kalenderår på grundval av kostnaderna enligt den före årets ingång fastställda utgiftsstaten. Rekvisition av bidrag för ett visst kalenderår kan på detta sätt inges i början av året. Utbetalning av de rekviderade medlen sker under hösten och till en mindre del under påföljande vår. Rekvisitions- och utbetalningsförhållandena innebär, att 1965 års bidrag i sin helhet kommer att belasta förevarande anslag för budgetåret 1965/66. Påföljande budgetår bortfaller det däremot i sin helhet.

Som tidigare i olika sammanhang angivits avser bidragsavlösningen de bidrag som utgår till kommunala bibliotek. I första hand avses därmed bidragsgivningen till de kommunala folkbiblioteken. Även sjukhusbiblioteken har emellertid företrädesvis kommunala (primärkommunala eller landstingskommunala) huvudmän. Avlösningen av bidragsgivningen till kommunala bibliotek bör med hänsyn härtill innefatta även bidragsgivningen till sjukhusbiblioteken. I samband med planeringen för det förut behandlade utvecklingsarbetet bör särskilt de problem som sammanhänger med förbättrad biblioteksservice för sjukvårdsanstalter kunna beaktas. I den mån bidrag utgår till andra huvudmän än kommuner, bör skolöverstyrelsen kunna pröva, om särskilt bidrag bör utgå ur de medel som kommer att stå till överstyrelsens förfogande.

Medelsbehovet under nästa budgetår för bidragsgivningen till kommunala folkbibliotek och sjukhusbibliotek fram till avlösningen av bidragen den 1 januari 1966 beräknar jag till 7 500 000 kr.

Utöver till kommunal folkbiblioteksverksamhet utgår enligt grunder som närmare redovisats i det föregående bidrag till riksförbund för studiecirkelverksamhet för folkbiblioteksverksamhet i samband med studiecirkelarbeta. Bidraget är sammankopplat med bidragen till de kommunala biblioteken på sådant sätt, att det bidragsmaximum som gäller för kommun, avser det sammanlagda bidraget till i kommunen befintliga bibliotek av folkbibliotekskaraktär, dvs. både det kommunala biblioteket och eventuella studiecirkelbibliotek. Avlösningen av bidraget till kommunala folkbibliotek innebär, att den nuvarande bidragskonstruktionen inte kan bibehållas oförändrad för studiecirkelbibliotekens del. Därtill kommer, att bidragssystemet är invecklat och föråldrat. I den särskilda promemorian har också föreslagits att bidragsgivningen till studiecirkelbiblioteken skulle läggas om. Förslaget innebär, att de nuvarande detaljerade reglerna helt slopas. I stället bör studieförbunden erhålla ett klumpbidrag, som dessa får fördela mellan dem tillhöriga bibliotek. Fördelningen mellan studieförbunden av det totalt tillgängliga beloppet bör grunda sig på den genomsnittliga fördelningen

av biblioteksbidragen mellan förbunden under den senaste femårsperioden. Det totala belopp som på detta sätt bör stå till förfogande bör för varje år avvägas i budgetsammanhang. Medelsbehovet torde successivt komma att minska, eftersom kommunaliseringen av de här avsedda biblioteken kan väntas fortsätta. De nya grunderna bör tillämpas för bidragsgivning avseende tid fr. o. m. den 1 januari 1966. Under nästa budgetår utbetalas bidrag avseende år 1965, och medelsbehovet härför beräknar jag till 260 000 kr.

Ur förevarande anslag utgår för innevarande budgetår bidrag till Svenska sjömansbiblioteket med högst 115 000 kr. och till Sigtunastiftelsens bibliotek med 6 500 kr. Jag förordar att dessa bidrag beräknas enligt oförändrade grunder för nästa budgetår.

I 1965 års statsverksproposition (bil. 10 s. 231) har jag under anslaget Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsoorter m. m. förordat att det särskilda bidraget till biblioteksverksamhet i Torne-dalen i fortsättningen skall bestridas ur anslaget Bidrag till folkbibliotek. Med anledning härav beräknar jag i detta sammanhang ett bidrag för ändamålet av 78 000 kr., vilket i förhållande till bidraget för innevarande budgetår innebär en ökning med 3 000 kr.

Bidraget till biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet bör utgå enligt oförändrade grunder, och jag beräknar härför ett till 20 000 kr. avrundat belopp.

Till de av skolöverstyrelsen anordnade bibliotekskurserna utgår för innevarande budgetår ett belopp av 229 000 kr. I sina förslag till anslagsäskanden har skolöverstyrelsen föreslagit, att de kurskostnader, som hänför sig till utbildningen av skolbibliotekarier i fortsättningen borde bestridas ur anslaget Lärares fortbildning m. m. Jag ansluter mig till detta förslag. Det belopp som hänför sig till utbildningskostnader på folkbiblioteksområdet bör under detta anslag upptagas med ett belopp av 140 000 kr.

Jag vill i detta sammanhang anmäla, att jag har för avsikt att senare föreslå Kungl. Maj:t att tillsätta en särskild utredning rörande utbildningsfrågorna på biblioteksområdet. Förutom utbildning för folkbiblioteken bör en sådan utredning ta upp olika utbildningsfrågor för personal på angränsande biblioteksområden.

Vad jag i det föregående förordat innebär, att medelsbehovet under detta anslag för nästa budgetår kommer att uppgå till $(2\,000\,000 + 1\,390\,000 + 7\,500\,000 + 260\,000 + 115\,000 + 6\,500 + 78\,000 + 20\,000 + 140\,000 =)$ avrundat 11 510 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till folkbibliotek* för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 510 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Monica Dillner

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
1. Inledning	2
2. Nuvarande förhållanden	3
3. Förslag till omläggning av stödet till folkbiblioteken m. m.	6
Promemorian	6
Yttranden över promemorian	8
Anslagsfrågor för budgetåret 1965/66	10
4. Departementschefen	12